

Spis treści

Wykaz akronimów	23
Przedmowa	25
Część I	
Instytucje i porządek prawny	27
Rozdział 1	
Zagadnienia wprowadzające	29
1.1. Charakter prawny i cele Unii Europejskiej (<i>Adam Łazowski</i>)	29
1.1.1. Uwagi wprowadzające	29
1.1.2. Charakter prawny Unii Europejskiej	29
1.1.3. Specyfika Wspólnot Europejskich / Unii Europejskiej w okresie poprzedzającym wejście w życie Traktatu z Lizbony	30
1.1.4. Specyfika Unii Europejskiej oraz Euratomu po wejściu w życie Traktatu z Lizbony	31
1.1.5. Aksjologia Unii Europejskiej – wartości i cele	33
1.2. Członkostwo w Unii Europejskiej (<i>Adam Łazowski</i>)	35
1.2.1. Uwagi wprowadzające	35
1.2.2. Akcesja do Unii Europejskiej	35
1.2.3. Zawieszenie praw członkowskich	36
1.2.4. Wystąpienie z Unii Europejskiej	38
1.3. Porządek prawny Unii Europejskiej (<i>Michał Krajewski</i>)	39
1.3.1. Autonomia porządku prawnego Unii Europejskiej	39
1.3.1.1. Ramowa regulacja traktatowa	39
1.3.1.2. Elementy konstytutywne autonomicznego porządku prawnego Unii: zasada skutku bezpośredniego i zasada pierwszeństwa	40
1.3.1.3. Jednostka w porządku prawnym Unii: skuteczna ochrona sądowa	43
1.3.1.4. Sądy krajowe w porządku prawnym Unii: sądy Unii o kompetencji ogólnej	45

1.3.2.	Miejsce porządku prawnego Unii Europejskiej w krajowych systemach konstytucyjnych	47
1.3.2.1.	Konstytucyjne granice dla zasad skutku bezpośredniego i pierwszeństwa	47
1.3.2.2.	Miejsce prawa Unii w polskim porządku konstytucyjnym	49
1.3.2.3.	Kompetencja Trybunału Konstytucyjnego do kontroli aktów prawa Unii	51
1.3.3.	Konstytucjonalizacja porządku prawnego Unii Europejskiej	52
1.3.4.	Ekonomiczne i nieekonomiczne normy w porządku prawnym Unii	55
1.4.	Sądowe i polityczne mechanizmy ochrony praworządności w Unii Europejskiej (<i>Michał Krajewski</i>)	57
1.4.1.	Spory o pojęcie praworządności i gwarancje niezawisłości	57
1.4.2.	Praworządność na poziomie Unii Europejskiej	60
1.4.3.	Unijna ochrona praworządności na poziomie państw członkowskich	65
1.4.3.1.	Mechanizmy sądowe	65
1.4.3.2.	Mechanizmy polityczne	72
1.4.4.	Podsumowanie	75
1.5.	Podział kompetencji między Unię Europejską a państwa członkowskie (<i>Jędrzej Maśnicki</i>)	75
1.5.1.	Wprowadzenie	75
1.5.2.	Zasada przyznania	76
1.5.3.	Kompetencje wyłączne Unii Europejskiej	76
1.5.4.	Kompetencje dzielone	77
1.5.5.	Kompetencje wspierające, koordynacyjne, uzupełniające	79
1.5.6.	Zasady regulujące wykonywanie kompetencji Unii Europejskiej	80
1.5.6.1.	Uwagi ogólne	80
1.5.6.2.	Zasada pomocniczości	80
1.5.6.3.	Zasada proporcjonalności	82
1.5.6.4.	Tryb kontroli zasad pomocniczości i proporcjonalności	83
1.5.6.4.1.	Kontrola prewencyjna (<i>ex ante</i>) zasady pomocniczości	84
1.5.6.4.2.	Kontrola następcza (<i>ex post</i>) zasad pomocniczości i proporcjonalności	85
1.5.7.	Klauzula elastyczności (art. 352 TFUE)	86
1.6.	Kompetencje Unii Europejskiej w stosunkach zewnętrznych i zawieranie umów międzynarodowych (<i>Magdalena Stok-Wódkowska</i>)	87
1.6.1.	Unia Europejska jako podmiot prawa międzynarodowego	87
1.6.2.	Kompetencje Unii Europejskiej do zawierania umów międzynarodowych	88

1.6.2.1. Uwagi wprowadzające	88
1.6.2.2. Kompetencja wyłączna Unii Europejskiej do zawierania umów międzynarodowych	88
1.6.2.3. Kompetencja wyłączna Unii Europejskiej do zawierania umów w zakresie kompetencji dzielonych	90
1.6.2.4. Kompetencja Unii Europejskiej do zawierania umów mieszanych	92
1.6.3. Rodzaje umów międzynarodowych zawieranych przez Unię Europejską	93
1.6.3.1. Uwagi wprowadzające	93
1.6.3.2. Umowy stowarzyszeniowe	94
1.6.3.3. Konwencje wielostronne	95
1.6.4. Członkostwo w organizacjach międzynarodowych	96
1.6.5. Procedura zawierania umów międzynarodowych przez Unię Europejską	97
1.7. Obywatelstwo Unii Europejskiej (<i>Monika Woźniak-Cichuta</i>)	98
1.7.1. Charakter prawny obywatelstwa Unii Europejskiej	98
1.7.2. Prawa obywateli Unii	100
1.7.2.1. Prawo do niedyskryminacyjnego traktowania (art. 18 TFUE)	101
1.7.2.2. Prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich (art. 21 TFUE)	102
1.7.2.3. Bierne i czynne prawo wyborcze do Parlamentu Europejskiego (art. 22 ust. 2 TFUE, art. 39 KPP)	105
1.7.2.4. Bierne i czynne prawo wyborcze w wyborach lokalnych w państwie miejsca zamieszkania (art. 22 ust. 1 TFUE, art. 40 KPP)	106
1.7.2.5. Prawo do ochrony dyplomatycznej i konsularnej (art. 23 TFUE)	107
1.7.2.6. Prawo petycji do Parlamentu Europejskiego, zwracania się do Rzecznika Praw Obywatelskich oraz innych instytucji, organów lub jednostek organizacyjnych Unii Europejskiej (art. 15 ust. 3, 24, 227 i 228 TFUE oraz art. 43 i 44 KPP) ...	108
1.7.3. Europejska inicjatywa obywatelska (art. 11 TUE)	109
1.8. Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej (<i>Maciej Kułak</i>)	110
1.8.1. Wielopłaszczyznowa ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej	110
1.8.2. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej	112
1.8.2.1. Charakter prawny Karty	112
1.8.2.2. Struktura i treść Karty	113
1.8.2.3. Zakres i wykładnia praw podstawowych zawartych w Karcie	114

1.8.2.4. Zakres zastosowania Karty	115
1.8.2.5. Protokół polsko-brytyjski	117
1.8.2.6. Stosowanie Karty w relacjach horyzontalnych	118
1.8.3. Znaczenie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dla ochrony praw podstawowych w Unii Europejskiej	120
1.8.4. Działania Unii Europejskiej w obszarze praw człowieka i praw podstawowych	122
1.8.4.1. Działania w stosunkach zewnętrznych	122
1.8.4.2. Działania wewnętrzne	122

Rozdział 2

Instytucje Unii Europejskiej 125

2.1. Parlament Europejski (<i>Monika Woźniak-Cichuta</i>)	125
2.1.1. Funkcje Parlamentu Europejskiego i ich ewolucja	125
2.1.2. Skład	126
2.1.3. Kompetencje	127
2.1.4. Struktura wewnętrzna i organizacja pracy	129
2.2. Rada Europejska (<i>Ariel Axel Sławiński</i>)	131
2.3. Rada (Unii Europejskiej) (<i>Karolina Oleksińska-Grabowska</i>)	135
2.3.1. Wprowadzenie	135
2.3.2. Skład	136
2.3.3. Funkcje i kompetencje	137
2.3.4. Prezydencja	139
2.3.5. Sposób podejmowania decyzji i rola Rady w procedurze legislacyjnej	140
2.4. Komisja Europejska (<i>Michał Krajewski</i>)	142
2.4.1. Funkcje	142
2.4.2. Struktura instytucjonalna	142
2.4.2.1. Skład	142
2.4.2.2. Gwarancje niezależności członków Komisji	143
2.4.2.3. Powoływanie Komisji	143
2.4.2.4. Rola Przewodniczącego Komisji	144
2.4.2.5. Odpowiedzialność polityczna Komisji i jej członków; kompetencje kontrolne Parlamentu Europejskiego w stosunku do Komisji	145
2.4.3. Kompetencje	145
2.4.4. Organizacja wewnętrzna Komisji Europejskiej	147
2.5. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (<i>Michał Krajewski</i>)	147
2.5.1. Funkcje	147
2.5.2. Struktura instytucjonalna	149

2.5.2.1. TSUE: Trybunał Sprawiedliwości, Sąd, sądy wyspecjalizowane	149
2.5.2.2. Członkowie	150
2.5.2.3. Powoływanie członków Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	152
2.5.2.4. Gwarancje niezależności członków Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	153
2.5.2.5. Sądy wyspecjalizowane	153
2.5.2.6. Struktura wewnętrzna	154
2.5.3. Postępowanie	154
2.5.3.1. Właściwość Trybunału Sprawiedliwości i Sądu	154
2.5.3.2. Izby.....	156
2.5.3.3. Postępowanie	156
2.6. Inne instytucje Unii Europejskiej (<i>Michał Krajewski</i>)	157
2.6.1. Europejski Bank Centralny	157
2.6.2. Europejski Trybunał Obrachunkowy	159
2.6.3. Organy doradcze	159
2.6.4. Agencje Unii Europejskiej	160

Rozdział 3

Źródła prawa Unii Europejskiej	163
3.1. Prawo pierwotne Unii Europejskiej (<i>Paweł Marcisz</i>)	163
3.1.1. Wprowadzenie	163
3.1.2. Traktaty	165
3.1.3. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej	168
3.1.4. Zasady ogólne i strukturalne (ustrojowe)	168
3.1.5. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej	172
3.2. Prawo pochodne Unii Europejskiej (<i>Anna Zawidzka-Łojek, Radosław Maruszkin</i>)	173
3.2.1. Wprowadzenie	173
3.2.2. Akty ustawodawcze i akty nieustawodawcze	174
3.2.2.1. Podział na akty ustawodawcze i nieustawodawcze	174
3.2.2.2. Akty ustawodawcze	174
3.2.2.3. Akty nieustawodawcze	174
3.2.2.3.1. Akty delegowane	175
3.2.2.3.2. Akty wykonawcze	177
3.2.2.3.3. Inne akty	179
3.2.3. Rodzaje aktów prawnych według art. 288 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	180
3.2.3.1. Uwagi ogólne	180

3.2.3.2.	Rozporządzenia	181
3.2.3.2.1.	Charakterystyka ogólna	181
3.2.3.2.2.	Zasięg ogólny rozporządzenia oraz jego stosowanie w całości	182
3.2.3.2.3.	Bezpośrednia stosowalność rozporządzenia	183
3.2.3.3.	Dyrektywy	184
3.2.3.3.1.	Charakterystyka ogólna	184
3.2.3.3.2.	Adresat dyrektywy	185
3.2.3.3.3.	Moc wiążąca dyrektywy	186
3.2.3.3.4.	Transpozycja dyrektywy	186
3.2.3.4.	Decyzje	189
3.2.3.5.	Zalecenia i opinie	190
3.2.4.	Akty nienazwane / inne akty	191
3.3.	Tworzenie prawa pierwotnego Unii Europejskiej (<i>Marcin Krzemień</i>)	192
3.3.1.	Wprowadzenie	192
3.3.2.	Zwykła procedura zmiany Traktatów	193
3.3.3.	Uprozczone procedury zmiany Traktatów	195
3.3.3.1.	Uwagi ogólne	195
3.3.3.2.	Artykuł 48 ustęp 6 Traktatu o Unii Europejskiej - procedura uproszczona z wymogiem ratyfikacji	195
3.3.3.3.	Artykuł 48 ustęp 7 Traktatu o Unii Europejskiej - procedura kładki	196
3.3.3.4.	Szczegółowe procedury zmiany Traktatów - procedury kładki <i>ad hoc</i>	198
3.3.4.	Zmiany w prawie pierwotnym Unii wynikające z akcesji nowych członków lub wystąpienia członków dotychczasowych	198
3.3.4.1.	Uwagi ogólne	198
3.3.4.2.	Procedura zawierania traktatów akcesyjnych	199
3.4.	Stanowienie prawa pochodnego Unii Europejskiej (<i>Anna Zawadzka-Łojek, Radosław Maruszkin</i>)	200
3.4.1.	Wprowadzenie	200
3.4.2.	Wybór właściwej podstawy prawnej aktu	201
3.4.3.	Obowiązek uzasadnienia aktu	203
3.4.4.	Inicjatywa ustawodawcza	204
3.4.5.	Stanowienie aktów ustawodawczych	206
3.4.5.1.	Uwagi ogólne	206
3.4.5.2.	Zwykła procedura ustawodawcza	206
3.4.5.3.	Specjalna procedura ustawodawcza	208
3.4.6.	Stanowienie aktów delegowanych i wykonawczych	211
3.4.6.1.	Uwagi ogólne	211

3.4.6.2. Stanowienie aktów delegowanych	212
3.4.6.3. Stanowienie aktów wykonawczych	212
3.4.7. Szczególne procedury stanowienia aktów prawa pochodnego Unii Europejskiej	214
3.4.7.1. Uwagi ogólne	214
3.4.7.2. Wydawanie aktów unijnego prawa pochodnego samodzielnie przez Radę	214
3.4.7.3. Wydawanie aktów unijnego prawa pochodnego przez Radę Europejską	214
3.4.7.4. Wydawanie aktów unijnego prawa pochodnego przez Komisję Europejską	215
3.4.8. Obowiązek publikacji aktu	215
3.4.9. Wzmocniona współpraca	217
3.5. Instrumenty Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa (<i>Anna Łabędzka</i>)	217
3.5.1. Uwagi ogólne	217
3.5.2. Instrumenty Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa	218
3.5.2.1. Cele i ogólne wytyczne Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa	219
3.5.2.2. Decyzje Rady (UE)	221
3.5.2.2.1. Decyzje Rady ustanawiające działania operacyjne	221
3.5.2.2.2. Decyzja Rady powołująca Europejską Służbę Działań Zewnętrznych	222
3.5.2.2.3. Decyzje Rady powołujące specjalnych przedstawicieli	223
3.5.2.2.4. Decyzje Rady o zawarciu umów międzynarodowych	224
3.5.2.2.5. Decyzje Rady w sprawie środków ograniczających (decyzje nakładające sankcje)	225
3.5.3. Oświadczenia i deklaracje	228

Rozdział 4

Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich

(<i>Anna Zawadzka-Łojek</i>)	231
4.1. Wprowadzenie	231
4.2. Zasada pierwszeństwa prawa unijnego	232
4.3. Zasada skutku bezpośredniego prawa unijnego	239
4.3.1. Uwagi wstępne	239
4.3.2. Skutek bezpośredni przepisów traktatowych	240
4.3.3. Skutek bezpośredni rozporządzeń	242

4.3.4. Skutek bezpośredni dyrektyw	243
4.3.5. Szeroka definicja pojęcia „państwa” i pojęcie „emanacji państwa”	247
4.3.6. Skutek bezpośredni decyzji	248
4.3.7. Skutek bezpośredni umów międzynarodowych i aktów wydanych na ich podstawie	249
4.4. Zasada skutku pośredniego prawa unijnego (obowiązek prounijnej wykładni prawa krajowego)	250
4.5. Odpowiedzialność państwa członkowskiego za szkody powstałe wskutek naruszenia prawa unijnego	253
4.5.1. Uwagi ogólne	253
4.5.2. Sformułowanie zasady odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego	253
4.5.3. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego	255
4.5.4. Rozwinięcie zasady odpowiedzialności odszkodowawczej państwa członkowskiego	256
4.5.5. Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa członkowskiego z tytułu naruszenia prawa unijnego przez sąd krajowy orzekający w ostatniej instancji	258
4.5.6. Zasada autonomii instytucjonalnej i proceduralnej	260

Rozdział 5

Sądowa kontrola przestrzegania prawa unijnego i współpraca

sądów unijnych z sądami krajowymi	263
5.1. Postępowanie prejudycjalne (<i>Agata B. Capiak</i>)	263
5.1.1. Charakterystyka postępowania prejudycjalnego	263
5.1.1.1. Uwagi ogólne	263
5.1.1.2. Podstawa prawna	265
5.1.2. Kompetencja do orzekania w trybie prejudycjalnym	266
5.1.2.1. Zakres podmiotowy	266
5.1.2.2. Zakres przedmiotowy	267
5.1.2.3. Orzekanie o ważności aktów prawa pochodnego Unii Europejskiej	269
5.1.3. Wystąpienie z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym	270
5.1.3.1. „Sąd” w rozumieniu postanowień artykułu 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	270
5.1.3.2. Decyzja sądu o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym	274
5.1.3.2.1. Prawo do złożenia wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym	275

5.1.3.2.2.	Obowiązek wystąpienia z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym	275
5.1.3.2.3.	Konsekwencje zaniechania wystąpienia z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym	278
5.1.4.	Przebieg postępowania prejudycjalnego	281
5.1.4.1.	Treści i forma wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym	281
5.1.4.2.	Przebieg postępowania prejudycjalnego przed Trybunałem Sprawiedliwości	284
5.1.5.	Orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości w postępowaniu prejudycjalnym	286
5.1.6.	Postępowanie prejudycjalne kończące się postanowieniem z uzasadnieniem	288
5.1.7.	Przyspieszony tryb prejudycjalny	289
5.1.8.	Pilny tryb prejudycjalny	290
5.2.	Postępowania z tytułu uchybienia zobowiązaniom traktatowym – skargi przeciwko państwu członkowskiemu (<i>Jędrzej Maśnicki</i>)	292
5.2.1.	Wprowadzenie	292
5.2.2.	Uchybienie zobowiązaniom wynikającym z Traktatów	293
5.2.2.1.	Uwagi ogólne	293
5.2.2.2.	Zakres odpowiedzialności za naruszenie zobowiązań traktatowych	296
5.2.2.3.	Okoliczności wyłączające odpowiedzialność państwa członkowskiego	297
5.2.3.	Etapy postępowania z tytułu uchybienia zobowiązaniom traktatowym	298
5.2.3.1.	Uwagi ogólne	298
5.2.3.2.	Nieformalny etap postępowania – powzięcie i weryfikacja informacji dotyczącej uchybienia	300
5.2.3.3.	Administracyjny (przedsądowy) etap postępowania	301
5.2.3.3.1.	Charakterystyka ogólna	301
5.2.3.3.2.	Wezwanie do usunięcia uchybienia	302
5.2.3.3.3.	Uzasadniona opinia	302
5.2.3.4.	Sądowy etap postępowania	303
5.2.3.4.1.	Charakterystyka ogólna	303
5.2.3.4.2.	Skarga z tytułu uchybienia	304
5.2.3.4.3.	Ciężar dowodu	305
5.2.3.4.4.	Przebieg sądowej fazy postępowania	305
5.2.3.5.	Wykonanie wyroku i zakończenie postępowania	306

5.2.4.	Postępowanie z tytułu braku wykonania wyroku Trybunału (art. 260 ust. 2 TFUE)	307
5.2.5.	Kary finansowe nakładane w trybie artykułu 260 ustępu 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	310
5.2.6.	Postępowanie z tytułu uchybienia zobowiązaniom traktatowym rozpoczynane przez państwo członkowskie (art. 259 TFUE)	312
5.2.7.	Środki tymczasowe w postępowaniach z tytułu uchybienia zobowiązaniom traktatowym	315
5.3.	Skarga o stwierdzenie nieważności aktu prawa Unii Europejskiej (art. 263 TFUE) (<i>Sylwia Majkowska-Szulc</i>)	317
5.3.1.	Uwagi ogólne	317
5.3.2.	Podmioty posiadające czynną legitymację procesową w zakresie skargi o stwierdzenie nieważności	318
5.3.3.	Podmioty wyposażone w bierną legitymację procesową w zakresie skargi o stwierdzenie nieważności	322
5.3.4.	Akty zaskarżalne w drodze skargi o stwierdzenie nieważności	323
5.3.5.	Przyczyny stwierdzenia nieważności aktu prawa Unii Europejskiej	323
5.3.6.	Termin na złożenie skargi o unieważnienie aktu prawa Unii Europejskiej	327
5.3.7.	Zarzut bezprawności (art. 277 TFUE)	327
5.3.8.	Skutki prawne orzeczenia w sprawie skargi o unieważnienie aktu prawa Unii Europejskiej (art. 264 TFUE)	328
5.3.9.	Obowiązki instytucji, której akt został unieważniony (art. 266 TFUE)	330
5.4.	Skarga na bezczynność instytucji unijnych (<i>Magdalena Porzeżyńska</i>)	331
5.4.1.	Wprowadzenie	331
5.4.2.	Strony postępowania	331
5.4.2.1.	Legitymacja czynna	331
5.4.2.2.	Legitymacja bierna	332
5.4.3.	Zaniechanie działania podlegające kontroli	332
5.4.4.	Przebieg postępowania	333
5.4.4.1.	Wezwanie do działania	333
5.4.4.2.	Dwumiesięczny termin na podjęcie działania	333
5.4.4.3.	Skierowanie skargi do Trybunału i orzeczenie o bezczynności	334
5.5.	Skarga odszkodowawcza przeciwko Unii Europejskiej (<i>Magdalena Porzeżyńska</i>)	335
5.5.1.	Wprowadzenie	335
5.5.2.	Odpowiedzialność umowna (kontraktowa)	335
5.5.3.	Odpowiedzialność odszkodowawcza (deliktowa, pozaumowna)	336
5.5.3.1.	Strony postępowania	336

5.5.3.2. Zakres odpowiedzialności	336
5.5.3.3. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej	337
5.5.3.4. Skierowanie skargi do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i orzeczenie o obowiązku naprawienia szkody ...	337
5.6. Inne podstawy jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (<i>Marcin Krzemień</i>)	338
5.6.1. Kompetencja Trybunału Sprawiedliwości do wydawania opinii w sprawie zgodności przewidywanych umów międzynarodowych z Traktatami	338
5.6.2. Spory pracownicze	340
5.6.2.1. Uwagi ogólne	340
5.6.2.2. Legitymacja procesowa	340
5.6.2.3. Procedura	341
5.6.2.4. Przedmiot skargi	341
5.6.3. Kompetencja do rozstrzygania sporów dotyczących działania Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Europejskiego Banku Centralnego	342
5.6.4. Kompetencja do orzekania na mocy klauzuli arbitrażowej	343
5.6.5. Kompetencja do rozstrzygania sporów przedłożonych Trybunałowi Sprawiedliwości na mocy kompromisu	344

Część II

Prawo materialne	347
-------------------------------	------------

Rozdział 1

Zagadnienia wprowadzające (<i>Anna Zawadzka-Łojek</i>)	349
---	------------

1.1. Pojęcie i ewolucja rynku wewnętrznego	349
1.2. Zasada niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową jako podstawa rynku wewnętrznego	350
1.3. Harmonizacja prawa i zasada wzajemnego uznania	352
1.4. Rola Trybunału Sprawiedliwości w kształtowaniu rynku wewnętrznego	355

Rozdział 2

Swobodny przepływ towarów	359
--	------------

2.1. Zakaz cel i opłat o skutku równoważnym (<i>Iga Małobęcka-Szwast</i>)	359
2.1.1. Uwagi wprowadzające	359
2.1.2. Pojęcie towaru	360
2.1.3. Towary podlegające swobodnemu przepływowi	361
2.1.3.1. Towar pochodzący z państwa członkowskiego Unii Europejskiej	362
2.1.3.2. Towar będący w swobodnym obrocie	363

2.1.4.	Unia celna	364
2.1.4.1.	Pojęcie cła	364
2.1.4.2.	Pojęcie opłaty o skutku równoważnym do cła	365
2.1.4.3.	Opłata niebędąca opłatą o skutku równoważnym do cła	366
2.1.5.	Środki prawne przysługujące jednostce w przypadku naruszenia przez państwo członkowskie art. 30 TFUE	367
2.2.	Zakaz opodatkowania dyskryminacyjnego i protekcjonistycznego (<i>Iga Matobęcka-Szwast</i>)	368
2.2.1.	Uwagi wprowadzające	368
2.2.2.	Zakaz dyskryminacyjnego opodatkowania towarów podobnych	370
2.2.3.	Zakaz protekcjonistycznego opodatkowania produktów konkurujących	372
2.2.4.	Środki prawne przysługujące jednostce w przypadku naruszenia przez państwo członkowskie art. 110 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	374
2.3.	Zakaz ograniczeń ilościowych i środków o skutku równoważnym (<i>Marta Michatek-Gervais</i>)	374
2.3.1.	Wprowadzenie	374
2.3.2.	Pojęcie ograniczeń ilościowych	375
2.3.3.	Pojęcie środków o skutku równoważnym do ograniczeń ilościowych	376
2.3.3.1.	Uwagi ogólne	376
2.3.3.2.	Formuła Dassonville	377
2.3.3.2.1.	Regulacje handlowe	378
2.3.3.2.2.	Przeszkody bezpośrednie lub pośrednie, rzeczywiste bądź potencjalne	378
2.3.3.2.2.1.	Bezpośrednie lub pośrednie	379
2.3.3.2.2.2.	Rzeczywiste bądź potencjalne	379
2.3.3.2.3.	Brak reguły <i>de minimis</i>	379
2.3.3.3.	Formuła Cassis de Dijon	380
2.3.3.3.1.	Uwagi ogólne	380
2.3.3.3.2.	Zasada wzajemnego uznania	380
2.3.3.3.3.	Wymogi imperatywne	381
2.3.3.4.	Formuła Keck	382
2.3.3.5.	Test dostępu do rynku	383
2.3.3.6.	Środki stosowane w sposób niejednakowy (dyskryminujące) i jednakowy (niedyskryminujące)	386
2.3.3.6.1.	Środki stosowane w sposób niejednakowy (dyskryminujące)	386
2.3.3.6.2.	Środki stosowane w sposób jednakowy (niedyskryminujące)	386

2.3.3.7. Wykładnia artykułu 35 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wyroki <i>Groenveld</i> i <i>Gysbrechts</i>)	386
2.3.4. Dopuszczalne ograniczenia traktatowe (art. 36 TFUE)	388
2.3.4.1. Uwagi ogólne	388
2.3.4.2. Ciężar dowodu	389
2.3.4.3. Brak arbitralnej dyskryminacji oraz ukrytych ograniczeń w handlu wewnętrznym (art. 36 zdanie 2 TFUE)	389
2.3.4.4. Moralność publiczna	390
2.3.4.5. Porządek publiczny	390
2.3.4.6. Bezpieczeństwa publiczne	391
2.3.4.7. Ochrona zdrowia i życia ludzi i zwierząt lub ochrona roślin	392
2.3.4.8. Ochrona narodowych dóbr kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej	393
2.3.4.9. Ochrona własności przemysłowej i handlowej	394
2.3.4.9.1. Uwagi ogólne	394
2.3.4.9.2. Zasada wyczerpania prawa	395
2.3.5. Wymogi imperatywne (wyjątki orzecznicze)	395
2.3.5.1. Uwagi ogólne	395
2.3.5.2. Ochrona konsumentów	398
2.3.5.3. Ochrona środowiska	400
2.3.5.4. Prawa podstawowe	400
2.3.6. Zasada proporcjonalności	403
2.3.7. Skutki harmonizacji na poziomie unijnym	405

Rozdział 3

Swoboda przepływu osób i usług 407

3.1. Swoboda przepływu pracowników (<i>Ariel Axel Sławski, Marcin Krzemień</i>) ...	407
3.1.1. Uwagi ogólne	407
3.1.2. Podstawa prawna swobodnego przepływu pracowników	408
3.1.3. Beneficjenci swobody przepływu pracowników	410
3.1.4. Zakres zastosowania swobody przepływu pracowników	414
3.1.4.1. Zakaz dyskryminacji	414
3.1.4.2. Skutek bezpośredni wertykalny i horyzontalny	416
3.1.4.3. Realny, a nie hipotetyczny wymiar swobody przepływu pracowników	416
3.1.5. Sytuacja prawna osoby poszukującej pracy	417
3.1.6. Zatrudnienie w administracji publicznej	419
3.1.7. Uprawnienia pracowników w prawie pochodnym	420
3.1.7.1. Wprowadzenie	420
3.1.7.2. Rozporządzenie 492/2011	422

3.1.7.2.1.	Uwagi wstępne	422
3.1.7.2.2.	Szczegółowe uprawnienia pracowników oraz członków ich rodzin w rozporządzeniu 492/2011	423
3.1.7.2.3.	Zakaz stosowania praktyk dyskryminujących przez przyjmujące państwa członkowskie	424
3.1.7.2.4.	Prawo do równych warunków zatrudnienia - artykuł 7 rozporządzenia 492/2011 - przywileje socjalne i podatkowe	425
3.1.7.2.5.	Prawo do korzystania z przywilejów socjalnych	425
3.1.7.2.6.	Prawo do korzystania z przywilejów podatkowych	427
3.1.7.3.	Dyrektywa 2004/38/WE a swoboda przepływu pracowników	428
3.2.	Swoboda przedsiębiorczości (<i>Aleksandra Gawrysiak-Zabłocka</i>)	430
3.2.1.	Źródła prawa	430
3.2.2.	Pojęcie i zakres przedmiotowy swobody przedsiębiorczości	431
3.2.2.1.	Pierwotna i wtórna swoboda przedsiębiorczości	431
3.2.2.1.1.	Pierwotna swoboda przedsiębiorczości	431
3.2.2.1.2.	Wtórna swoboda przedsiębiorczości	437
3.2.2.1.3.	Różnice między pierwotną a wtórną swobodą przedsiębiorczości	437
3.2.2.2.	Uprawnienia akcesoryjne względem swobody przedsiębiorczości	438
3.2.2.3.	Działalność wyłączona z zakresu swobody przedsiębiorczości	438
3.2.2.3.1.	Działalność, która w jednym z państw członkowskich jest związana, choćby przejściowo, z wykonywaniem władzy publicznej	438
3.2.2.3.2.	Upoważnienie do wyłączania niektórych rodzajów działalności ze stosowania postanowień rozdziału „Prawo przedsiębiorczości”	441
3.2.3.	Delimitacja swobody przedsiębiorczości w prawie Unii Europejskiej	441
3.2.3.1.	Swoboda przedsiębiorczości a zakaz dyskryminacji ze względu na przynależność państwową	441
3.2.3.2.	Swoboda przedsiębiorczości a swobodny przepływ pracowników	441
3.2.3.3.	Swoboda przedsiębiorczości a swobodny przepływ usług	442
3.2.3.4.	Swoboda przedsiębiorczości a swobodny przepływ kapitału	443

3.2.3.5.	Swoboda przedsiębiorczości a swobodny przepływ towarów	444
3.2.4.	Zakres podmiotowy swobody przedsiębiorczości	445
3.2.4.1.	Osoby fizyczne – obywatele innego państwa członkowskiego	445
3.2.4.2.	Spółki – przynależne innemu państwu członkowskiemu	445
3.2.4.2.1.	Definicja spółki	445
3.2.4.2.2.	Warunki korzystania ze swobody przedsiębiorczości przez spółkę	446
3.2.4.3.	Przynależni państwa członkowskiego w stosunku do swego państwa	446
3.2.4.4.	Przynależni państw trzecich i bezpaństwowcy	448
3.2.5.	Ograniczenia swobody przedsiębiorczości	449
3.2.5.1.	Charakter regulacji powodującej ograniczenie	449
3.2.5.1.1.	Ograniczenia dyskryminujące	449
3.2.5.1.2.	Ograniczenia niedyskryminujące	450
3.2.5.2.	Podział ze względu na źródło pochodzenia ograniczenia	451
3.2.5.2.1.	Ograniczenia pochodzące od państwa przyjmującego	451
3.2.5.2.2.	Ograniczenia pochodzące od państwa pochodzenia	451
3.2.5.2.3.	Ograniczenia pochodzące od instytucji Unii Europejskiej	452
3.2.5.2.4.	Ograniczenia pochodzące od podmiotów indywidualnych	453
3.2.6.	Możliwość uzasadnienia ograniczeń swobody przedsiębiorczości	453
3.2.6.1.	Uwagi wstępne	453
3.2.6.2.	Porządek publiczny, bezpieczeństwo publiczne, zdrowie publiczne	454
3.2.6.3.	Wymogi konieczne (imperatywne)	457
3.2.6.4.	Nadużycie swobody	460
3.3.	Swoboda świadczenia usług (<i>Karolina Oleksińska-Grabowska</i>)	461
3.3.1.	Uwagi ogólne	461
3.3.2.	Podstawy prawne	461
3.3.3.	Zakres podmiotowy	462
3.3.4.	Pojęcie usługi	463
3.3.4.1.	Uwagi wstępne	463
3.3.4.2.	Niematerialny charakter	464
3.3.4.3.	Element transgraniczny	465
3.3.4.4.	Czasowość	467
3.3.4.5.	Odpłatny charakter	468

3.3.5. Treść swobody świadczenia usług	469
3.3.5.1. Zakaz dyskryminacji	469
3.3.5.2. Zakaz wprowadzania ograniczeń	469
3.3.6. Swoboda świadczenia usług a pozostałe swobody rynku wewnętrznego	471
3.3.6.1. Swoboda świadczenia usług a swoboda przepływu towarów	471
3.3.6.2. Swoboda świadczenia usług a swoboda przepływu pracowników	472
3.3.6.3. Swoboda świadczenia usług a swoboda przedsiębiorczości ...	473
3.3.6.4. Swoboda świadczenia usług a swoboda przepływu kapitału	474
3.4. Dyrektywa usługowa (<i>Ariel Axel Stawiński</i>)	474
3.4.1. Uwagi wprowadzające	474
3.4.2. Zakres zastosowania dyrektywy usługowej	476
3.4.3. Uprawnienia usługodawców	478
3.4.4. Uprawnienia usługobiorców	484
3.4.5. Rola państwa członkowskiego	485
3.5. Dopuszczalne ograniczenia swobody przepływu osób i usług (<i>Iga Matobęcka-Szwast, Karolina Oleksińska-Grabowska</i>)	487
3.5.1. Uwagi wprowadzające	487
3.5.2. Kontrola legalności środków ograniczających swobodę przepływu osób i usług	488
3.5.3. Ograniczenia traktatowe	491
3.5.3.1 Uwagi ogólne	491
3.5.3.2 Bezpieczeństwo publiczne i porządek publiczny	493
3.5.3.3. Zdrowie publiczne	496
3.5.3.4. Standardy proceduralne i obowiązek poszanowania praw człowieka	496
3.5.4. Ograniczenia usprawiedliwione nadrzędnym interesem ogólnym (wymogami imperatywnymi)	498
3.5.4.1. Charakterystyka ogólna	498
3.5.4.2. Rozwój koncepcji	499
3.5.4.3. Przykłady wymogów imperatywnych	501
3.6. Uznanie kwalifikacji (<i>Ariel Axel Stawiński</i>)	502
3.6.1. Uwagi ogólne	502
3.6.2. Uznanie kwalifikacji w ramach swobody świadczenia usług	505
3.6.3. Uznanie kwalifikacji w ramach swobody przedsiębiorczości	506
3.6.3.1. Automatyczny system uznania kwalifikacji zawodowych	506
3.6.3.2. Ogólny system uznania kwalifikacji zawodowych	508

Rozdział 4

Prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu obywateli Unii i członków ich rodzin (Monika Woźniak-Cichuta)	511
4.1. Wprowadzenie	511
4.2. Pojęcie członka rodziny obywatela Unii	513
4.3. Prawo wjazdu i prawo wyjazdu	516
4.4. Prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim	517
4.4.1. Prawo pobytu do trzech miesięcy	517
4.4.2. Prawo pobytu powyżej trzech miesięcy	517
4.4.3. Prawo stałego pobytu	519
4.5. Proporcjonalne i niedyskryminacyjne sankcje	520
4.6. Prawo do równego traktowania w związku z prawem do przemieszczania się i pobytu	521
4.7. Zakres przedmiotowy i dopuszczalne ograniczenia prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu	523

Rozdział 5

Swoboda przepływu kapitału (Anna Zawadzka-Łojek)	527
5.1. Wprowadzenie	527
5.2. Stopniowa liberalizacja przepływu kapitału do 1994 roku	527
5.3. Traktatowa pełna liberalizacja przepływu kapitału	530
5.4. Źródła prawa	531
5.5. Pojęcie przepływu kapitału	533
5.6. Kapitał a płatności	537
5.7. Swoboda przepływu kapitału a inne swobody rynku wewnętrznego	539
5.8. Przeszkody w swobodnym przepływie kapitału	543
5.9. Dopuszczalne ograniczenia swobody przepływu kapitału	545
5.9.1. Wyjątki traktatowe	546
5.9.2. Wyjątki orzecznicze	549
5.10. Nabywanie nieruchomości	551
5.11. „Złote akcje”	554
5.12. Przepływ kapitału pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej a państwami trzecimi	557

Rozdział 6

Prawo konkurencji Unii Europejskiej (Bartosz Degener, Hanna Marczevska)	559
6.1. Wprowadzenie	559
6.2. Cele prawa konkurencji Unii Europejskiej	562
6.3. Źródła prawa konkurencji Unii Europejskiej	563
6.4. Rynek właściwy	567

6.5. Siła rynkowa	573
6.6. Wpływ na handel między państwami członkowskimi Unii Europejskiej	575
6.7. Porozumienia ograniczające konkurencję	578
6.7.1. Pojęcie przedsiębiorstwa	578
6.7.2. Związki przedsiębiorstw	581
6.7.3. Porozumienia w ramach jednego podmiotu gospodarczego	581
6.7.4. Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki	583
6.7.5. Porozumienia horyzontalne i wertykalne	586
6.7.6. Cel lub skutek porozumienia, decyzji i uzgodnionej praktyki	586
6.7.7. Reguła <i>de minimis</i>	591
6.7.8. Wyłączenia spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję	593
6.7.9. Najpoważniejsze naruszenia prawa konkurencji Unii Europejskiej	600
6.8. Nadużywanie pozycji dominującej	603
6.8.1. Pozycja dominująca	604
6.8.2. Kolektywna pozycja dominująca	607
6.8.3. Nadużywanie pozycji dominującej	609
6.8.4. Obiektywne uzasadnienie praktyk	612
6.8.5. Praktyki cenowe	614
6.8.6. Pozostałe praktyki	619
6.9. Postępowanie w sprawie naruszenia art. 101 i 102 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	625
6.10. Sankcje administracyjne i skutki cywilne naruszenia art. 101 i 102 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	630
6.11. Kontrola koncentracji	634

Rozdział 7

Unijne reguły pomocy publicznej (*Bartosz Degener,*

Hanna Marczevska) 639

7.1. Wprowadzenie	639
7.2. Źródła prawa pomocy publicznej w Unii Europejskiej	642
7.3. Pojęcie pomocy publicznej	645
7.3.1. Pojęcie przedsiębiorstwa	646
7.3.2. Przypisanie danego środka pomocowego państwu	646
7.3.3. Przyznanie korzyści	647
7.3.4. Selektywność środka	649
7.3.5. Wpływ na konkurencję i handel	651
7.3.5.1. Zakłócenie konkurencji	652
7.3.5.2. Wpływ na wymianę handlową	653

7.4. Podstawowe rodzaje dozwolonej pomocy publicznej	655
7.4.1. Wyłączenia automatyczne przewidziane w art. 107 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	656
7.4.2. Wyłączenia przewidziane w art. 107 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej	657
7.4.3. Wyłączenie grupowe	658
7.4.4. Pomoc <i>de minimis</i>	659
7.4.5. Pomoc udzielana przedsiębiorstwom świadczącym usługi w ogólnym interesie gospodarczym	660
7.5. Kryteria oceny pomocy publicznej	661
7.6. Postępowanie w sprawach dotyczących pomocy publicznej	663
Wykaz podstawowych orzeczeń (Magdalena Porzeżyńska)	669
Wykaz orzecznictwa	697